

HALK HİKÂYESLERİ

Editör

Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ

Ankara 2008

©

T. C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜTÜPHANELER VE YAYIMLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

3148

KÜLTÜR ESERLERİ

431

ISBN 978-975-17-3333-7

www.kulturturizm.gov.tr

[e-posta: yayimlar@kulturturizm.gov.tr](mailto:yayimlar@kulturturizm.gov.tr)

HALK HİKÂYESİ ÜZERİNE

1. Halk Hikâyesi Tanımı

Türk Halk Edebiyatı'nda anlatı esasına dayalı destan, masal, efsane, menkıbe anlatım türlerinden biri olan halk hikâyesinin, birçok edebiyat araştırmacısı tarafından ele alınıp incelenmiş ve çeşitli tanımlamaları yapılmıştır.

Bu tanımlamalardan birini de Pertev Naili Boratav yapmıştır. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*'nde (1981) Boratav halk hikâyesini, eskiden destanların gördükleri vazifeleri üzerine almış yeni ve orijinal bir nev'in mahsulleri olarak tanımlamıştır(57). Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği* (1946) adlı eserinde halk hikâyelerini bir tür konusu olarak yaklaşır ve halk hikâyelerinin yeni ve orijinal bir nev'i karakteri olarak meydana geldiğini ve yerini tuttuğu destanın birçok vasıflarını hala taşıdığını fakat bunların halk hikâyelerinin asıl karakterini verenler olmadığını süratle yeni bir nev'e gidiş vakı'ası karşısında bulunduğumuzu belirterek destanî an'nenin gittikçe zayıfladığını iddia eder ve bunun sebebi olarak da destanın eski karakterini tayin eden sosyal şartların gittikçe ortadan kaybolduğunu vurgular(70).

Yine Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği* (1946) adlı eserinde Otto Spies'ten aktarır. Spies'e göre halk hikâyeleri, bir sevgiliyi elde etme yolundaki maceraları anlatan masaldır(72).

Eflatun Cem Güney, "Türk Folklor Araştırmaları" adlı dergide çıkan *Halk Hikâyesi* başlıklı makalesinde halk hikâyelerini halkın gönül dünyasını dile getiren ölmez hikâyeler olarak tanımlamıştır(385).

Bir diğer tanımlama ise Şükrü Elçin yapmıştır. Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş* adlı kitabında halk hikâyesi kelimesinin menşesini inceleyerek Arap dilindeki karşılığını verir:

Arap dilinde başlangıçta "kıssa" ve "rivayet" olarak düşünülen, sonraları "eğlendirmek" maksadı ile "taklid" maksadında kullanılan "hikâye" deyimini, gerçek veya hayali birtakım vakaların, maceraların hususi bir üslupla, sözle nakil ve tekrarı demektir. Bu tarif, az bir farkla bugün anladığımız "halk" ve "modern" hikâye türü için de kabul edilebilir.(444)

Elçin aynı yazısının devamında Türk halk hikâyelerinin zaman seyri ve coğrafya-mekân içinde "efsane, masal, menkıbe, destan, vb." mahsullerle beslendiğini, dinî, içtimâî hadiselerin potasında iç bünyelerindeki bağlarını muhafaza ederek milletimizin roman ihtiyacını karşılayan eserler olduğunu belirtir(444).

Halk Hikâyeleri üzerine çalışma yapan bir diğer araştırmacı ise Ali Berat Alptekin'dir. Alptekin, *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı* adlı kitabında halk hikâyelerinin tanımını yaparak göçebelikten yerleşik hayata geçişin ilk mahsullerinden olduğunu vurgular. Alptekin, tanımının devamında halk hikâyelerinin aşk, kahramanlık, vb. gibi konuları işleyen; kaynağı Türk, Arap-İslam ve Hint-İran olan, büyük ölçüde âşıklar ve meddahlar tarafından anlatılan nazım nesir karışımı anlatımlar olduğunu ifade eder(7).

Mehmet Aça ise yapmış olduğu *Kozu Körpeş-Bayan Sulu Dastanı Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma*, adlı çalışmada halk hikâyesi kavramına değinerek, kahramanlık destanlarından sonra teşekkül eden ve nazım nesir karışımı bir yapı sergileyen, destanlara nazaran daha kısa ve gerçekçi, yerleşik hayat/düzen mahsulü metinleri karşılamak amacıyla kullanılan bir kavram olduğunu ifade eder(3).

Edebiyat kaynakları tespit edilen hikâye kelimesi ile aynı anlamda kullanılan başka kelimeler de vardır. Muharrem Ergin *Dede Korkut* adlı eserinde Dede Korkut Hikâyeleri'nde yer alan boy terimini on iki hikâyeden her biri için kullanmıştır(30). Alptekin *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı* adlı kitabında bu konuyla ilgili olarak Dede Korkut'ta yer alan hikâyelerin halk hikâyelerinden daha kısa olduğuna dikkat çeker. Alptekin, aynı kitabında şekil ve muhteva yönünden halk hikâyelerine benzerlik gösteren Dede Korkut Hikâyelerinin pek çok araştırmacının belirttiği gibi destandan halk hikâyelerine geçişte bir köprü olarak kabul edildiğini vurgular(19).

Masal, efsane, menkabe, ve fıkralardan farklı olarak halk hikâyeleri nazım, nesir karışımı bir özelliğe sahiptir. Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği* (1946) adlı eserinde konuya değinerek hikâyenin anlatım ve tasvir kısmının (olaylar) mensur, duygu ve heyecanı ifade eden bölümlerinin ise manzum olarak söylendiğini anlatıcı, hikâyenin konuya ekleme veya çıkarma yaparak mensur kısmında istediği değişikliği yapmada serbest olduğunu belirtir. Aynı yazısında hikâyenin ana hatlarından sapmamak kaydıyla hikâyecinin beğenmediği kısımları çıkarttığını veya hoşuna giden bir başka hikâyeyi uygun bir yere ilave edebileceğini ekler. Boratav, bu şekilde sonradan ilave edilen hikâyelere *karavelli* dendiğini tespit etmiştir(51).

Boratav adı geçen kitabında hikâyecinin, mensur kısımlarda sahip olduğu anlatma serbestliğini manzum kısımları söylerken de kaydettiğini çünkü burada hikâyecinin şiiri olduğu gibi vermek zorunda olduğuna ve herhangi bir değişiklik yapamayacağına vurgu yapar. Boratav'ın tespitlerine göre; hikâyeci burada da yeteneğini başka bir şekilde gösterir ve hikâyenin aslında yer alan türkülerin veya şiirlerin haneleri arasına bir mâni yahut sekiz heceli başka türkü veya şiirin hanelerini ilâve edebilir. Buna *türkülerin peşrevisi* adı verilir(51).

Ali Berat Alptekin *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı* adlı çalışmasında kısa bir türküye bağlı olarak anlatılan hikâyelere ise Kuzey Doğu Anadolu'da *seküşte* ve *kaside*, Güney Anadolu'da ise *bozlak* adı verildiğini belirtmiştir(317).

Bilhassa son dönemlerde halk hikâyeleri üzerine yapılmış pek çok çalışma bulunmaktadır. Konuyla ilgili olarak bu çalışmalar arasında yer alan ve bu konu üzerine yoğunlaşan Ali Berat Alptekin'in çalışmalarından özet şekliyle yararlanılabilir.

2. Şekil Özellikleri

1. Halk hikâyeleri, nazım, nesir karışımı bir yapıya sahiptir. Bu özellik masal, efsane, menkabe ve fıkralarda pek görülmez (manzum parçalara da nadiren rastlanır). Hikâyenin anlatım ve tasvir kısmı (olaylar) mensur, duygu ve heyecanı ifade eden bölümler ise manzum olarak söylenir. Anlatıcı, hikâyenin mensur kısmında istediği değişikliği yapabilir. Konuya ekleme veya çıkarma yapmada serbesttir. Hikâyenin ana hatlarından sapmamak kaydıyla beğenmediği kısımları çıkarır veya hoşuna giden bir başka hikâyeyi uygun bir yere ilave edebilir. Hikâyeci, mensur kısımlarda sahip olduğu anlatma serbestliğini manzum kısımları söylerken kaybeder. Çünkü burada şiiri olduğu gibi vermek zorundadır. Herhangi bir değişiklik yapamaz. Ancak burada da becerisini başka bir şekilde gösterir. Hikâyenin manzum bölümlerinden, halk şiirinin hemen her şeklinde ve türünde örneklere rastlanabilir. Ağırılık koşma ve atışma olsa da mani, semai, türkü, ve divani örnekleriyle de karşılaşılır. Hikâyelerde yer alan şiirleri daha çok birinci derecedeki kahramanlar yani hikâyeye adını veren kişiler söylerler. Kahramanlar, birbirlerine olan sevgilerini, acılarını, ıstıraplarını hep şiirle ifade ederler. Bazı durumlarda ikinci derecede yer alan kahramanlar (anne, baba, kız kardeş, arkadaş vb.) da şiir söylerler. Hikâyelerde nesirden nazma geçilirken genellikle; *Aldı sazı...,* şeklinde kalıplaşmış ifâdeler kullanılır. Bazen de kahraman karşısındakine; *dil ile mi, tel ile mi söyleyeyim,* diye sorar. Anlatıcı manzum konuları daha çok saz eşliğinde (saz

çalmasını biliyorsa) söyler. Eğer sazı yoksa ve çalmasını da bilmiyorsa bir sopayı saz gibi tutarak saz çalıyormuş gibi yapar.

2. Hikâyelerin girişinde de tıpkı masalarda olduğu gibi kalıplaşmış ifade vardır. Ancak sözlü kaynaklardan derlenen hikâyelerin girişi ile yazma varyantların girişi birbirinden farklılık gösterir.

3. Hikâyenin dili sözlü varyantlarda sade ve anlaşılır olmasına rağmen yazma arda biraz ağırdır.

4. Hikâyelerin özellikle giriş kısmında, aslında olmayan, anlatıcı tarafından sonradan ilâve edilen manzum parçalara rastlanabilir. Bu bölüme *selçuk*, *Peşrov*, *sersuhane* gibi adlar verilir. Bu durum daha çok şiir söyleme kabiliyeti olan veya şiire merakı olan anlatıcıların hikâyelerinde görülür.

5. Yazma ve matbu halk hikâyeleri sözlü varyantlarına göre daha uzun, şiirleri daha fazladır.

6. Güzellerin ve çirkinlerin tasviri, tıpkı masalarda olduğu gibi kalıplaşmış cümlelerle ifade edilir.

7. Kahramanların hareketleri, bir yere gidişleri, bir olaydan başka bir olaya geçiş, uzun zamanı kısaca ifade etme, vb. olaylar kalıplaşmış sözlerle ifade edilir.

8. Bir halk hikâyesi metninin içerisinde masal, efsane, fıkra, dua, beddua, deyim, atasözü, bilmece, vb. örneklerine rastlanabilir.

1. Muhteva Özellikleri

1. Halk hikâyelerinin konuları genellikle aşk (*Ercişli Emrah*, *Derdiyok ile Zülfü Siyah*, *Arzu ile Kamber*, *Tahir ile Zühre*, vb.) ve kahramanlık (*Köroğlu*, *Kaçak Nebi*, vb) tır. Bazen de iki konu birlikte işlenir. (*Kirmanşah*, *Yaralı Mahmut*, *Şah İsmail*, *Bey Böyreğ*, vb.)

2. Halk hikâyelerini meydana getiren olaylar gerçek veya gerçeğe yakındır. Bu sebeple teşekkül ettikleri devrin tarihî olayları bazen aynı şekilde bazen de hikâye gerçekliği içinde yer alır. (*Köroğlu – Celalî isyanları*, *Erişli Emrah – Şah Abbas'ın Van kalesini Kuşatması*, *Yaralı Mahmut – İstanbul Padişahı'nın Gence'ye seferi vb.*)

3. Kahramanların başından geçmiş gibi görünen pek çok olayda olağanüstülükler vardır.

4. Kahramanlar genellikle tek olup olağanüstü bir şekilde dünyaya gelirler (Hızır, pir, adak, vs. vasıtasıyla dünyaya gelme). Kahramanların babaları genellikle çocuk sahibi olamayacak kadar yaşlanmış kimselerdir.

5. Kahramanın dünyaya gelmesine yardımcı olan ak sakallı ihtiyar (*Pir*, *Derviş*, *Hazreti Hızır vb.*) daha sonra; kahramana ad verilmesi, eğitimi, âşık olması ve sevgiliyi aramak için gurbete gitmesi durumlarında da karşımıza çıkar.

6. Kahramanlar genellikle dört şekilde birbirlerine âşık olurlar:

a. *Bade İçerek*: Mezarlıkta, su yanında veya ıssız bir yerde uykuya dalan kahraman, rüyasında Hazreti Hızır'ı veya pirleri görür. Hazreti Hızır, kahramana üç defa bade uzatır. (Veyahut duruma göre yiyecekler verir.) Bunlardan birincisi Allah; ikincisi üçler, yediler, kırklar; üçüncüsü de bir güzelin aşkıdır. Kahraman üçüncü badeyi içtikten sonra günlerce baygın yatar. Daha sonra bir saz sesiyle uyandırılır. *Kerem ile Aslı, Âşık Garip, Ercişli Emrah* gibi halk hikâyelerinde bu şekilde rüyada âşık olma motifi ile karşılaşılır. Kahramanlık hikâyelerinde de, hikâyenin asıl kahramanı pir elinden bade içmiştir. İşte bu halk hikâyesi kahramanlarından birisi Köroğlu'dur

Türkiye'de pir elinden içilen badenin sonunda kahraman âşık olup yollara düşerse buna *pir dolusu bade* adı verilmektedir. Umay Günay'ın sistemleştirdiği şekilde, bade içme hâdisesi dört safhada tamamlanmaktadır:

1. Hazırlık safhası: Âşık ve maşukun bade içmeden önceki (âşık olmadan önceki) durumu ele alınır;
2. Rüya: Bir yerde (çeşme, harman, mezarlık) uyuma, pir (ak sakallı ihtiyar, derviş, Hazreti Hızır) elinden üç bade içilmesi;
3. Uyanış: Baygın vaziyette yatan kahramanın saz sesini duyunca uyanması;
4. İlk deyiş: Âşığın rüyada olanları şiirle ifade etmesi

İlhan Başgöz, Türkiye'deki âşıklık / halk hikâyeciliği geleneği ile şamanlığı çeşitli yönlerden mukayese etmiş ve bazı ortaklıklar tespit etmiştir. Gerçekten de hem şamanlık, hem de şıklık geleneğinde ortaklıklar vardır. Bunlar:

- a) Uykuya yatma.
- b) Rüyada pir elinden dolu (buta, bada) içilme.
- c) Bayılma, ağızdan köpükler saçılma.
- d) Müzik aletinin sesinin duyulması üzerine ayılma.
- e) Destan veya şiir söylemeye başlama.

b. *Aynı Evde Büyüyen Kahramanlar Kardeş Olmadıklarını Öğrenince*: Çeşitli sebeplerden dolayı aynı evde yaşayan iki kahramanın çocuklukları birlikte geçer. Birlikte oynarlar, birlikte okula giderler. Ancak, bir ara bozucu çıkıp da bunların kardeş olmadıklarını söyleyince, iki genç birbirlerini sevmeye başlarlar. Arzu ile Kamber ve Tahir ile Zühre hikâyelerinde kahramanlar bu şekilde âşık olurlar.

c. *Resme Bakararak Âşık Olma*: Erkek kahraman, herhangi bir yerde gördüğü bir güzelin resmine bakarak âşık olabilir.

ç. *İlk Görüşte Âşık Olma*: Birbirini tanımayan iki genç herhangi bir yerde (bahçede, pencerede, yolda), ilk defa karşılaştıklarında birbirlerine âşık olurlar.

7. Destan ve masalda olduğu gibi, halk hikâyelerinin de hususî anlatıcıları vardır. Eskiden meddahların yaptığı işi günümüzde âşıklar ve amatör anlatıcılar yapmaktadır. Halk hikâyesi belirli kaidelere bağlı olarak anlatılır. Hikâyeye geçmeden önce fasıl ve döşeme kısımları vardır. Daha sonra da *hikâyenin asıl kısmı ve sonuç* gelir.

Günümüzde bu geleneği devam ettirenler arasında Şeref Taşlıova, İsmail Azerî, Nuri Çırağî vb. adları sayabiliriz. Kars ve Erzurum'daki Âşıklar Kahvesi'nde, Ankara'daki Gençlik Parkı'nda, İstanbul'daki Gülhane Parkı'nda gelenek biraz modernize edilse de devam etmektedir. Bu kaidelere bağlı olarak hikâyeye anlatılardan birisi de 1988 yılında

kaybettiğimiz Behçet Mahir'dir. Mahir, hikâyelerine *selçuk* adını verdiği girişi (döşeme) yapmadan başlamazdı.

8. Hikâyenin bazı bölümlerinde dinleyiciler (*okuyucular*) için yapılan dualar vardır. Bu dualar anlatıcı tarafından:

- a. Yarım kalan, bir gecede bitmeyen hikayelere ertesi gün kaldığı yerden başlarken: *Sabah oldu, cümlemizin üstüne hayırlı sabahlar açılsın.*
- b. Hikayenin muayyen yerlerinde, özellikle sabah vakti: ... *0 gece gel di, sabah oldu. Hayırlı sabahlar cümle âlemin üzerine açılsın inşallah.*
- c. Hikâyenin kahramanları birbirine kavuştuktan sonra: “*İki sevgili kırk günün erzinde murat alıp, murad verdi. Siz de hemîşe damahda olasınız. Allah sizin de muradınız varsa vere inşallah...*”

9. Hikâyelerde, kahramanın en büyük yardımcısı, Hazreti Hızır'dan sonra attır.

10. Kahramanlar, bazen insan dışındaki varlıklarla da konuşurlar.

11. Halk hikâyeleri genellikle “mutlu son”la biter. Ancak, “Kerem ile Aslı”, “Tahir ile Zühre” gibi bazı hikâyelerde âşıkların bir araya geldikleri anda öldükleri de görülür. Bu şekilde, sonunda ayrılık olan bir hikâyenin vuslatla bitmesinin çeşitli sebepleri vardır. Genellikle dinleyiciler ayrılığı sevmediği için, anlatıcı da buna bağlı kalarak âşıkları kavuşturmaktadır. Boratav'ın belirttiğine göre bin sekiz yüzlü yıllarda şıkları birbirlerine kavuşturmayan anlatıcıların başına bazı kötü hadiseler geldiği için, Karanlı âşıklar toplanarak bütün hikâyeleri sonunda sevdalılarını kavuşturmaya karar vermişlerdir. Sadece Kerem ile Aslı hikâyesinin sonunu değiştirmemişler, fakat onu da günah telâkki ederek fazla anlatmamışlardır.

Bütün bunların sebebi, hiç şüphesiz dinleyici kitlesinin bu ayrılığa razı olmaması, sevenlerin kavuşmalarından yana tavır almasından kaynaklanmaktadır. Hatta bu yüzden hikâye anlatan âşığa para veren veya alnına silah dayayıp: “*Ya âşıkları kavuşturursun, ya da bu kurşunu yersin.*” gibi tehditler savuranlar da vardır.

12. Hikâyelerden bazıları âşıkların hayatı etrafında teşekkül etmiş olup onların başından geçen aşk maceraları anlatır.

13. Kahramanlar tarafından yapılan dua ve beddualar mutlaka gerçekleşir.

14. Halk hikâyelerinde mekân dünyadır. Bu mekân bazen çok dardır.

15. Bazı halk hikâyelerinde atlı göçebe hayatının özellikleri görülebilir. Ancak çoğu hikâyelerde yerleşik hayata geçiş söz konusudur.

16. Birkaç İran-Hint ve Arap kaynaklı halk hikâyesinin dışında diğerleri millidir ve hemen hemen bütün Türk dünyasında anlatılır (“Tahir ile Zühre”, “Âşık Garip”, vd.).

17. Hikâyede, asıl kahramanların (*hikâyeye adını veren*) dışında;

- a) Kahramanların yakın çevresi (*anne, baba, kardeş*)
- b) İdareciler (*padişah, vezir, bey, vb.*)
- c) Yardımcı tipler (*ak saçlı ihtiyar, bezirgânlar*)
- d) Arabozucu tipler (*kocakarı, kara vezir, üvey ana*)

e) İnsan olmayan tipler (*at, vb.*) vardır.

2. Halk Hikâyelerinin Yapısı

Halk hikâyeleri anlatıcılar tarafından belli bir plan çerçevesinde anlatılır. Türkiye sahasında anlatılan hikâyelerin kompozisyonu şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

Halk hikâyeleri genellikle klişe bir cümle ile başlar. Ancak bu klişe cümleler daha çok yazılı metinlerde görülür. “Râviyânı ahbâr, nâkilânı âsâr, muhaddisânı rûzigâr şöyle rivayet ederler ki, vb.”

Hikâye sözlü gelenekte ise bir fasılla başlar. Fasıl; genellikle divani tarzında olup aruzun fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün vezni ile söylenir. Ancak hikâyeci âşıklar, aruz veznini bilmedikleri için divanî nazım şeklini hece şekline uydurmaya çalışırlar. Böylece 4+4+4+3; 8+7=15 duraklı bir nazım şekli ortaya çıkar:

Türküden sonra tekerleme adı verilen ikinci bir türkü söylenerek fasıla devam edilir.

Koşmayı bir destan takip eder. Bu arada Köroğlu’ndan bir parça söylemek şarttır. Eğer Köroğlu’ndan parça söylenmezse onun güceneceğine, hatta kır atın sabaha kadar âşığın kayınvalidesinin kapısında kişneyeceğine inanılır. Eğer hikâyeci bir âşıksa ve mecliste başka âşıklar varsa bir muamma sorarak cevap ister. Diğer âşıklar muammayı şiirle cevaplandırmaya çalışırlar. Âşık, muammanın cevabını alamazsa kendisi bir dörtlükle cevap verir. Halk hikâyesi geleneğinde sorulan muammalar umumiyetle usta âşıklara aittir. Böylece hem ustalar yâd edilir, hem de âşıklar imtihan edilmiş olur.

Saz faslı bittikten sonra bazı âşıkların döşeme (soylama) adını verdikleri mensur bir tekerleme başlar. Tekerlemede, olmayacak şeyler komik bir şekilde anlatılır. Bu hadiseler aynı zamanda âşığın başından geçmiş hadiseler olarak dinleyiciye nakledilir. Annesi, ninesi veya hanımından dayak yiyen âşık, sazi kaptığı gibi âşık meclisine gelir ve hikâyesinin döşeme kısmını anlatmaya başlar. Azerbaycan sahasında hikâyenin döşeme kısmı mensur değil manzumdur. Bu bölüme adı geçen bölgede *ustadname* adı verilmektedir. Adından da anlaşılacağı üzere; usta bir âşığın şiirlerinden en az üç koşmanın okunduğu bir bölümdür. Bu üç şiir bir âşığa ait olabileceği gibi ayrı ayrı âşıkların da olabilir. Bazı bölgelerde ise bu bölüme *peşrev, peşrov* adı verilmektedir. Döşemeyi, Boratav; *hikâyeye tekaddüm eden bu manzum ve mensur kısımların hepsine birden döşeme adı verilir.* Şeklinde tarif etmektedir. Bu bölüme Kars ve çevresinde sersuhane de denir.

Asıl hikâye bir dua ile başlar. Burada Cenab-ı Allah’tan iyi dileklerde bulunulur. Açların yedirilmesi, çıplakların giydirilmesi, kimsesizlerin yatırılması gibi hususlar manzum veya mensur olarak anlatılır. Duadan sonra asıl hikâye başlar. Hikâye ise iki kısımdan ibarettir.

1. *Manzum kısımlar:* Halk hikâyeciliği geleneğinde bu bölümün değiştirilmesi genellikle uygun değildir.

2. *Mensur kısımlar:* Bu bölüm değiştirilebilir. Hikâyeci âşık tarafından asıl hikâyenin arasına yenileri ilave edilebilir. Biz bu küçük hikâyelere *karavelli* adını veriyoruz.

Halk hikâyelerinin mensur kısımlarında, atasözlerinden, deyimlerden sık sık yararlanılabilir. Bazen diğer âşıkların hikâyeleri de, halk hikâyelerinin içine katılabilir.

Dinleyicilerin hikâye meclisinde konuşmasını önlemek için hikâyeci âşık tarafından bazı cezalar da verilebilir.

Hikâyeler genellikle bir gecede bitmez. Hikâyeci âşık, hikâyenin münasip bir yerinde durur, dinleyicilere istirahat verir; *hekâyemiz burda böylece galsın, yarın ikisini güzelce annadim*, der ve hikâyeyi o gece bitirir. Hikâyenin bu kısımlarına halk hikâyesi geleneğinde hikâyenin yatılacak yerleri adı verilmektedir. Ertesi gün (veya istirahattan sonra) hikâyeye

başlamanın yine bir geleneği vardır. Âşık, sekiz veya on bini hece ölçüsüyle kendisinden irticalî olarak bir türkü okur ve meclise sorar:

Dün gece nerede galmıştık?

veya:

Yağdım, estim efendim, sözünüzü balla kestim efendim; hey ocakçı o cakçı tiryakilere çay dayandırırım; kahvemize yeni müşteri dayandırırım; hikâyemizi dün yatırdığımız yerden uyandırırım.

Hikâyenin kaldığı yeri dinleyiciler *ustası bilir* diyerek söyler. Hakikaten âşık hikâyenin kaldığı yeri söyletmek isterse bu cevaba *olmadı* diyerek karşılık verir. O zaman hikâyenin kaldığı yer söylenir. Söyleyene üç kıta türkü veya güzelleme söylenir. Güzelleme söylenen kişi de bahşiş verir. Hikâye böylece devam eder.

Burada dinleyicilerin dikkatli olması gerekir. Çünkü *şurada veya bu arada kaldık*, şeklinde cevap vermek âşığa hakaret sayılır. Eğer mecliste acemi bir dinleyici varsa; *dün şurada galmışdık*, şeklinde cevap verir. Hikâyeci âşık da:

Öyleyse al sazı, sen anlat, der.

Yine geleneğe göre anlatıcının tekrar hikâyeye başlaması için, o kişinin bahşiş vermesi gerekmektedir.

Bazı bölgelerimizde ise hikâyeci âşık kaldığı yeri o bölgenin ileri gelen şahsına söyler. Böylece kahvenin en zengin müşterisinden bahşişini almış olur.

Hikâyenin sonunda sevdalıları birbirine kavuşturan âşık, bunların düğünlerini de hikâye eder ve kahramanları gerdeğe koyarken, hikâye içindeki kahramanlara veya mecliste bulunan âşıklardan birisine uzunca bir güzelleme okutur. Bu bölüm hem sözleri, hem de makamı bakımından oynak, neşeli bir türküdür. Bu türkölere Doğu Anadolu Bölgesi'nde *toy* adı verilmektedir.

Neticede hikâyeci âşık cümle hasretler ve garipler için dua ettikten sonra:

Ustamızın adı Hıdır, elimizden gelen budur, diyerek hikayesine son verir.

Çeşitli açılardan çok sayıda sınıflandırma denemeleri yapılmıştır. Bu tasniflerin yer aldığı ve incelendiği bir çalışma olan Ali Berat Alptekin'in Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı adlı çalışmasından ayrıca halk hikâyelerinin kaynakları ve tasnifleri için de yine yararlanılmıştır. (Alptekin 2002; 22-61)

3. Halk Hikâyelerinin Kaynakları

Halk anlatmaları olarak isimlendirilen; masal, efsane, fıkra, halk hikâyesi, destan, vb. gibi türlerin menşeiyle ilgili olarak değişik görüşler ileri sürülmüştür. Araştırmacılar tarafından ortaya atılan bu görüşler benzerlikler gösterdiği gibi, farklılık da arz etmektedir. Çalışmanın bu kısmında da Ali Berat Alptekin'in yukarıda adı geçen eserinden yararlanılmıştır.

Halk hikâyelerinin kaynağı hakkındaki ilk görüş Fuad Köprülü'ye aittir. Köprülü meddahlarla ilgili makalesinde konuyu şu şekilde sınıflandırır:

1. *Eski Türk an'anesinden geçen mevzular*: Dede Korkut, Köroğlu

2. *İslâm an'anesinden geçen dinî mevzular*: Mevlid, Menâkıb-i Seyyid Battal Gazî; Fütühi'-ş-Şam; Fütüh-i Afrikıyye; Hazreti Ali Cenklere; Hazreti Hamza'nın Kahramanlıkları; Eba Müslim Horasani Kıssaları; Hallac-ı Mansur; Şeyh San'an gibi tanınmış sufilere ait manzum ve mensur birçok kitaplar.

3. *İran an'anesinden geçen-ekseriyetle dinî olmayan ve bazen de zahiri bir İslâmî renge boyanmış mevzular* (Iran yolu ile geçen Hind mevzuları da bu devre girebilir): Kelile ve Dimne; Şeh-Nâme, vb.

Halk hik kaynağı ile ilgili bir başka görüş de Pertev Naili Boratav'a aittir. Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği adlı eserin de konuyu ele almış ve meseleyi değerlendirmiştir. Boratav'a göre halk hikâyelerinin kaynakları:

1. *Olmuş vak'alar*: Bunlar gerçekten yaşanmış olan hadiselerin etrafında teşekkül etmiştir. Bu tür hikâyelere Kuzeydoğu Anadolu'da *serküşte*, *kaside*; Güneydoğu Anadolu'da ise *bozlak* adı verilmektedir.

Çıldırli Âşık Şenlik'in, Salman Bey Hikâyesi küçük bir köy muhitinde teşekkül etmiştir. Gündeşlioğlu ve İlbeylioğlu hikâyesi ise Güneydoğu Anadolu'da teşekkül etmiştir.

2. *Yaşamış veya yaşadığı rivayet olunan Âşıkların tercüme-i halleri*:

Bunlar içerisine, Âşık Kerem, Âşık Garip, Tahir Mirza, Gurbani, Tufargannı Aşığ Abbas, Sümmani, Âşık Ali İzzet, Âşık Elesger'i dâhil edebi liriz.

3. *Köroğlu menkabeleri ve bu tipte diğer menkabeler*: Bunlar Köroğlu kolları ile Köroğlu kollarına bağlı olan diğer kahramanlık hikâyeleridir. Yüzyılımızın başlarında birer efsane olarak düşünülen Köroğlu hikâyelerinin bugün tarihi bir zemine oturtulduğunu görüyoruz. Tarihi kaynaklarda; Köroğlu, Bolu civarında yaşamış bir kahramandır. Bazı araştırmacılara göre bir Celâli; bazılarına göre saz şairi; bazılarına göre de bir halk hikâyesi kahramanı olan Köroğlu ve arkadaşlarının hayatı etrafında bu tip hikâyeler teşekkül etmiştir.

4. *Klâsik manzum hikâyeler*: Bu tür hikâyeler konusunu, Binbir Gece Masalları, Heft Peyker, Hüsrev ü Şirin, Leylâ vü Mecnûn, Yusuf u Züleyha gibi manzum mesnevilerden almaktadır.

Konuyla ilgili bir başka görüş Şükrü Elçin'e aittir. Türk halk edebiyatı ve folkloruyla ilgili pek çok çalışma yapan Elçin, halk hikâyelerinin kaynağı konusunda Köprülü'nün görüşüne yakın bir görüş ortaya atmıştır:

1. *Türk kaynağından gelenler*: Dede Korkurt Hikâyeleri, Köroğlu ve kolları ile ilgili hik âşıkların hayatları etrafında teşekkül eden halk hikâyeleri ve bozlaklar bu gruba girmektedir.

2. *Arap-islâm kaynağından gelenler*: Leylâ ile Mecnûn, Binbir Gece, Eba Müslim, Gazavatı Ali, Veysel Karani, Battal Gazi, Danişmendname, vb.

3. *Iran Hind kaynağından gelenler*: Ferhat ile Şirin, Kelile ve Dinme (Pançatantra), vb.

Yukarıdaki görüşler Köprülü'nün görüşü ile ortaklık göstermektedir. Ali Berat Alptekin de *Halk Hikâyelerinin Motifleri* adlı kitabında şu değerlendirmeleri yapmıştır.

1. Türk kaynağından gelen halk hikâyeleri: Köroğlu, Âşık Garip, vb.

2. Arap, Fars ve Hint kaynağından gelen halk hikâyeleri: Leyla ile Mecnûn, Ferhat ile Şirin, Yusuf ile Züleyha, vb.

3. Masal-efsane kaynaklı halk hikâyeleri: Kirmanşah, Tapdığ, Latif Şah, Şah İsmail, vs.

4. Âşıkların hayatından kaynaklanan halk hikâyeleri: Kerem ile Aslı, Tufarganlı Âşık Abbas ve Gülgez Peri, Gurbani ve Peri, Ercişli Emrah ile Selvi Han, vb.

6. Halk Hikâyelerinin Tasnifi

Bugüne kadar halk hikâyesi konusu üzerinde çalışan bazı araştırmacılar bunları konularına, biçimlerine ve çıkış yerlerine göre değişik şekillerde tasnif etmeye çalışmışlardır. Bu hususta ilk adımı Ignacs Kunos atarak; *Türkische Volksromane in Klein - Asien* başlıklı yazısında halk hikâyelerini üç kısma ayırır:

a) Kahramanlık romanı

b) Saz şairlerinin romanı

c) Saz şairlerinin kahramanlık romanı.

Kunos, burada *halk hikâyesi* yerine *roman* kelimesini kullanmıştır. Roman ile halk hikâyesi arasında birçok farklılıklar olmasına rağmen, bir dönemin roman ihtiyacını halk hikâyelerinin karşıladığını düşünürsek, bu terimin o kadar da yanlış olmadığını söyleyebiliriz.

Otto Spies, Kunos'un bu tasnifini beğenmeyerek tenkit eder fakat halk hikâyesi ile ilgili çalışmalarında bu tasnife bağlı kalır.

Nihat Sami Somyarkın (Banarlı) ise halk hikâyelerini tasnif ederken destan ve masalları da bu grubun içerisinde değerlendirir.

- a) Menkıbevî kahramanlık hikâyeleri
- b) Aşk hikâyeleri
- c) Klâsik edebiyattan doğan hikâyeler

Somyarkın, ayrı bir grup olarak *Çok yayılmamış küçük, yerli hikâyeleri* de eklediği bu tasnifte bu hikâyenin konusunu, çıkış yerini ve yayılma sahasını birlikte değerlendirmiştir.

Halk hikâyelerini hacimleri ve şekilleri bakımından tasnif etmeye çalışan İsmail Habip (Sevük) ise:

- a) Büyük halk hikâyeleri
- b) Bozlaklar

olmak üzere ikiye ayırır. Bu tasnifte, birinci madde, üzerinde durduğumuz halk hikâyelerini, ikinci madde ise, kısa hikâyeli tasnifleri içine almaktadır. Aynı araştırmacı konuyla ilgili başka bir denemesini aşağıdaki gibi yapar:

- a) Dede Korkut hikâyeleri
- b) Destanî halk hikâyeleri
- c) Hamasî halk hikâyeleri
- ç) Aşklı hikâyeler

Önceki tasnifinde hikâyeleri hacmine göre değerlendiren Sevük, bu tasnifinde de işlenen konuları ön planda tutmuştur.

Edmond Saussey de, halk hikâyeleri üç başlık altında ele almaktadır.

- a) Menşe destanları
- b) İslâmî destanlar
- c) Saz şairleri etrafında teşekkül eden destanlar

Mesnevî tarzında yazılmış olan halk hikâyeleri üzerinde duran Hikmet İlaydın da konuyu aşağıdaki şekilde ele alır:

- a) Dini mevzular.
- b) Milli mevzular.
- c) Âşıkâne mevzular

Bu tasnife değişik konular dâhil edildiği için halk hikâyelerini sadece üçüncü madde içerisinde değerlendirebiliriz.

Pertev Naili Boratav ise halk hikâyelerini konularına göre değerlendirerek üç başlık altında sıralamıştır:

1. Kahramanlık Hikâyeleri

A) Köroğlu Kolları

İlk Kol

Kasab-ı Cömert veya Ayvaz kolu

Kösenin Kolu

Koca Bey Kolu

Mamaç Bezirgan veya Tekelti Kolu

Demircioğlu veya Telli Nigar Erzurum Kolu

Kiziroğlu Mustafa Bey Kolu

Bağdat Turna Teli Kolu

Hasan Paşa Silistre Kolu

Bolu Bey Kolu

Halep Kolu

Dağıstan Kolu
Gürcistan Kolu
Deli Kara Kolu
Hasan Bey - Dağıstan Kolu
Kaytaş Kolu
Kızıroğlu Mustafa Bey Kırım Kolu
Kenan Kolu
Kayseri Kolu
Köroğlu'nun Oğlu Haydar Bey Kolu
Son Kol

B) Diğer Kahramanlık Hikâyeleri

a) Köroğlu Dairesine Bağlı Olanlar

1. Celâli Bey ve Mehmet Bey
2. Kirmanşah

b) Diğer Hikâyeler

Eşref Bey
Salman Bey
Lütif Şah
Cihan ve Abdullah
Arslan Bey
Mustafa Bey
Ahmet Han
Şah İsmail
Bey Böyrek
Haydar Bey
Hurşit Bey
Yaralı Mahmut

II. Aşk Hikâyeleri

A) Kahramanları Muhayyel Olanlar

Mirza-yı Mahmut
Ülfetin
Derdiyok ile Zülfü Siyah
Elif ile Mahmut

B) Âşık Şairlerin Romanlaşmış Hayatları

a) Yaşadıkları Rivayet Olunan Âşıklar

Ercişli Emrah ile Selvi Han
Âşık Garip
Tufarganlı Abbas
Âşık Kerem
Kurbanî
Tahir Mirza

b) Yaşadıkları Muhakkak Olanlar

Âşık Ali İzzet
Sümmani
Gökçeli Ali Ekser
Hasta Hasan
Dikmetaşlı Dede Kasım
Kara Gelin (Posoflu Fakirinin Maceraları)
Karacaoğlan

Vüdat-ı Hasta

III. Bu Kategorilere Tamamıyla Girmeyen Hikâyeler

A) Aşk Maceraları

Ali Şir Hikâyesi

Gündeşlioğlu

Hasan ile Mihrican

Erzurumlu Hoca Fenayi'nin Oğlu Mahzunî

Yahudi Kızı

Namuslu Kız

Kamber'in Beyşehir'deki Macerası

Âşık Ömer'in Şair Olması

Abdullah Çavuş

Furkanî

B) Meşhur Kaçaklara (eşkıyalara) ve Kabadayılara Ait Hikâyeler

Deli Yusuf Bey

Kerem Bey

Kazar

Mihrali Bey

Kaçak Nebi (Boratav, 1946: 28–30)

Pertev Naili Boratav'ın, destan ve hikâye türlerini birlikte değerlendirerek yaptığı bir başka tasnifi daha vardır. Burada, hikâye ve destanları konuları bakımından üçe ayırmıştır:

- Mitolojik temalar.
- Tarihi destanlar.
- Link destanlar (hikâye).

Eflâtun Cem Güney ise, halk hikâyelerini hacimleri ve konuları bakımından sınıflandırır:

- Koca hikâyeler
- Kara hikâyeler. Güney bu gruplara *karavellileri* de ilâve eder. Güney, halk hikâyelerini konularına göre de şöyle sınıflandırır:
 - Konusunu bir yerde geçen yürekler acısı bir vâkıdan alanlar (gerçek hikâyeler).
 - Özünü babayığitlik maceralarından alanlar (kahramanlık hikâyesi).
 - Mayasını halk şairlerinin hayatından alanlar (âşık hikâyeleri).

Ayrıca halk hikâyelerinin modernleştirilmesinden yana olan ve bunları yeniden işleyip “popüler roman” hâline getirilmesini savunan Faruk Rıza Güloğul bu eserleri iki başlık altında sınıflandırmıştır:

A) Harf İnkılâbından Sonra Basılan Halk Kitapları

- Taş basma asılları olanlar
- Halk ağzından toplananlar
- Telif edilenler

B) Konularına Göre

- Aşk hikâyeleri: Âşık Garipoğlu, Şah İsmail'in torunu, Âşık Garip'in torunu.
- Cenk kitapları: Yedi Yol Cengi, Hazreti Ali Cenklere.
- Halk ağzından dinlenen hikâyeler: Sürmelibey, Bey Böyrek ile Ak Kayak Kızı, Emrah ile selvi.
- Milli kitaplar: Ateş olup sardılar, Yanık Ömer vb.

Mustafa Nihat Özön de halk hikâyelerini:

- Klasik edebiyatımızın manzum hikâyeleri,

- b) Aynı edebiyatımızın mensur hikâyeleri,
- c) Halk arasında yazılısından okunan hikâyeler,
- ç) Zümrelerin kendi maksat ve gayelerine uygun şekle soktularını hikâyeler olmak üzere dört grup hâlinde inceler.

Behçet Necatigil de konuyu basit bir şekilde sınıflandırmıştır:

- a) Kahramanlık öyküleri.
- b) Aşk hikâyeleri.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'ndeki halk hikâyesi maddesini yazan İnci Engünün ve Mustafa Kutlu halk hikâyelerini, musannifi ve konularına göre tasnif etmişlerdir:

A. Musanniflerine Göre

1. Musannifi belli olan hikâyeler: Doğu Anadolu hikâyeciler, bu hikâyeleri tasnif etmiş veya derlemiş yahut da belirli manzum parçaları ilave etmişlerdir. Dikmetaşlı Dede Kasım; Posoflu Fakiri; Elesger; Erivanlı Necef; Çıldırılı Âşık Şenlik; Ardanuçlu Efki; Arpaçaylı Mehmet Kasım; Posoflu Müdamî, vb.

2. Musannifi belli olmayan hikâyeler: Bu hikâyeler büyük ölçüde âşıkların hayatı etrafında teşekkül etmiştir. Âşık Garip, Kerem ile Aslı, Ercişli Emrah, vb.

B. Konularına Göre

1. Seveda hikâyeleri: Âşıklık geleneğinin özelliklerini en iyi gösteren hikâyelerdir. Bu tür hikâyelerin bazılarının kahramanı âşıklardır. Kerem, Garip, vs. Bazılarının kahramanları ise çeşitli kesimlerden seçilmiştir. Elif ile Mahmut, Tahir ile Zühre, vb.

2. Kahramanlık hikâyeleri: Köroğlu Kolları, Kirmanşah, vb.

Ali Berat Alptekin de, *Âşıkların Hayatı Etrafında Teşekkül Eden Halk Hikâyeleri* adlı bir çalışmada konuyla ilgili hikâyeleri üç grup halinde vermiştir:

a) Sadece Türkiye'de tanınan âşıkların hayatları etrafında teşekkül eden halk hikâyeleri.

b) Sadece Azerbaycan'da bilinen âşıkların hayatları etrafında teşekkül eden halk hikâyeleri.

c) Anadolu, Azerbaycan ve diğer Türk boyları arasında bilinen âşıkların hayatları etrafında teşekkül eden halk hikâyeleri.

Ali Öztürk de, *Türk Anonim Edebiyatı* adlı eserinde konuyla ilgili diğer tasnifleri verdikten sonra şöyle bir sınıflamayı teklif etmiştir:

1. Mistik aşk hikâyeleri

2. Romantik aşk hikâyeleri

a) Nesir ve nazımın birlikte, yan yana oluşturduğu hikâyeler

Yaralı Mahmut Hikâyesi

Necip ile Telli

Ali Şir ile Güllü Hikâyesi

Celali Bey ve Oğlu Mehmet Bey Hikâyesi

Sürmeli Bey Hikâyesi

Zülal Şah Oğlu İbrahim Hikâyesi

Letif Şah Hikâyesi

Hasan Bey (Kolu) Hikâyesi vb.

b) Sadece nesirle şekil alan hikâyeler

Kalyaponi Hikâyesi

Dal Boylu Dal Yusuf Hikâyesi

Ahmedi Dürre

Mehmet Şah

Şehzade Sencer

Hint Padişahı'nın Kızı

Balıkçı Güzeli (Sultan Çenesi) vb.

3. Didaktik Eğitici ve. Öğretici Hikâyeler

4. Realist-Gerçekçi Hikâyeler

Halk hikâyeleri ile ilgili bir başka çalışma da, Necdet Sakaoglu'na aittir. Sakaoglu, *Halkın Okuduğu Cenk Kitapları- Aşk Masalları* adlı makalesinde konu ile kitapları bir arada değerlendirmiştir:

a) Aşk hikâyeleri: Âşık Kız Âşık Garip, Tahir ile Zühre, Asuman ile Zeycan, Yusuf ile Züleyha, Leylâ ile Mecnûn, Arzu ile Kamber, Bay Böğrek ile Akkavak Kızı, Derdiyok ile Zülfüsiyah, Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin, Melikşah ile Güllühan, Elif ile Mahmut, Gül ile Sitemkâr, Razınıhan ile Mahfiruze, Âşık Hasan, Şah İsmail, Dertli Hasan ile Nazlıhan, Sümmani ile Gülperi, Sümmani ile Şenlik, Emrah ile Selvi, Yanık Ömer ile Güzel Zeynep, Hurşit ile Mahmihri, Billûrköşk, Karacaoğlan ile Yayla Güzeli, Dadaloğlu ile Türkmen Güzeli, Sürmeli Bey ile Dilber Senem.

b) Olağanüstü kahramanlık masalları: Hazreti Ali Kaf Kalesi, Merdimeydan Mihrisüleyman Peşinde, Amr İbni Madikerp Cengi, Kan Kalesi Cengi, Zerrin Kalesi, Kesikbaşın intikamı, Hamza Pehlivan ile Maliki Ejder Cengi, Hazreti Ali ile Muaviye Cengi, Merdimeydan ile Baltalı Cebbar, Hazreti Ali ve Amribni Abdud Cengi, Hamza Böke ve Amr İbni Abdud Cengi, Hayber Kalesi, Berber Kalesi, Havarzemîn ve Billûruâzam Cengi, Muhammed Hanefî Cengi, Bedir Cengi, Gazavat-ı Seyyid Battal Gazi, Eba Müslim Horasanî, Zaloğlu Rüstem, Uç Yol Cengi, Ejder Kalesi Cengi.

c) Değişik kurguda cenk, aşk, korku, serüven kitapları: Seyfülmülük, Ali Baba ve Kırk Haramiler, Avcı Behram, Behmeşah, Mahanın Felaketleri, Ham bin Nuhun Sarayı, Seyfizülgezen, Serencam, Hançerli Hanım, Temimdar Hikâyesi, Dertli Kaval, Dürrü Yekta Şahmaran, Yedi Âlimler, Köroğlu.

d) Mizah hikâyeleri: Keloğlan ile Kara Çomak, Nasreddin Hoca, Bekri Mustafa, İncili Çavuş, Karagöz'ün Salıncak Safası.

e) Din kitapları: Namaz Hocası, Mevlid-i Nebevî, Veysel Karanî, Kerbelâ, Mızraklı İlmihâl, Vasiyetname, Hazreti Nuh ve Tufan, Hüccetülislam, Şems Mevlidi, Binbir Hadis, İlahiler Kasideler, Şurutüsselât.

f) Değişik konulu kitapçıklar: Rüya Tabirleri, Güzel Mektup Numuneleri, vb.

Saim Sakaoglu da, Nazım ve Nesir Karışık Olarak Sunulan Halk Hikâyeleri başlığı altında yıllardır karıştırılan bir konuya parmak basarak; halk edebiyatı bahsinde, “hikâye” ve “halk hikâyesi” aynı kavramın karşılığı olarak kullanılmaktadır; ancak konunun dışında olanlar “masal”, hatta “efsane” için de “hikâye” terimini kullanmaktadır, dedikten sonra halk hikâyelerini kendi arasında üç bölüm halinde sınıflandırmıştır:

a) Kahramanlık hikâyeleri: Köroğlu ve kolları.

b) Sevda hikâyeleri: Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre, vb.

c) Gerçekçi hikâyeler: Cevri Çelebi, Hançerli Hanım, Tayyartzade, vb.

Türkiye de konu ile ilgili bir başka tasnif Ali Duymaz'a aittir. Duymaz, *Nevruz Bey Hikâyesi* adlı çalışmasında Türk dünyasının genelini göz önüne alarak bir tasnif yapmıştır:

A) Konuları Bakımından Halk Hikâyeleri:

a) Aşk hikâyeleri: Âşık Garip, Kerem ile Aslı, Arzu ile Kamber, vb.

b) Kahramanlık hikâyeleri: Köroğlu Kolları.

c) Aşk ve kahramanlık hikâyeleri: Şah İsmail, Elif ile Mahmut, vs.

B) Coğrafi Yayılışları Bakımından Halk Hikâyeleri:

a) Anadolu'da bilinen halk hikâyeleri: Kozanoğlu, Sümmanî ile Gülperi, vb.

b) Türk dünyasının bir bölümünde bilinen halk hikâyeleri: Çora Batır, Kozı Körpeş ile Bayan Sulu, vb.

c) Türk dünyasının genelinde bilinen halk hikâyeleri: Köroğlu, Tahir ile Zühre, vb.

Nerin Köse de halk hikâyelerini şekil, hacim ve konularını göz önüne alarak tasnif eder. Buna göre:

Şekil Bakımından:

I. Türkölü halk hikâyeleri

A. Klâsik halk hikâyeleri

B. Kaside (serküfte)ler

C. Bozlaklar

II. Türkölüsüz hikâyeler:

A. Karavelliler

B. Kara hikâyeler

Hacim Bakımından:

I. Uzun halk hikâyeleri

II. Kısa halk hikâyeleri

Konu Bakımından:

I. Aşk hikâyeleri

A. Kahramanları muhayyel olan hikâyeler

B. Âşık-Saz şairlerinin hayat hikâyeleri

II. Kahramanlık hikâyeleri

A. Köroğlu kolları

B. Diğer kahramanlık hikâyeleri

III. Realist hikâyeler

Âşık Efgan Hikâyesi İnceleme Metin adlı Doçentlik çalışmasında Öcal Oğuz, realist halk hikâyeleri dışında kalan Türk halk hikâyelerini konu kaynakları bakımından řu şekilde tasnif etmektedir:

1. Bir âşık/şairin biyografisi,

2. Bir âşık/şairin şiirlerinin bir musannif tarafından hikâyeleştirilmesi

3. Destanların hikâyeleşmesi

4. Yaşanmış bir vak'anın hikâye şeklinde tasnif edilmesi

5. Eski astral tasavvurların folklorlaşarak hikâyeye konu teşkil etmesi,

6. Masal, efsane, menkabe, fıkra gibi küçük hacimli anlatım türlerinin hikâye tasnifine ilham vermesi,

7. Yabancı kültürlerde (Arap-İslam, Fars, Hind vd.) teşekkül eden mevzuların halk hikâyesi şekline dönüştürülmesi (Oğuz 1995: 13)

Kültürlerin çeşitlenmesiyle birlikte her ulus kültürüne sahip çıkmak amacıyla çeşitli çalışmalar yapmaya başlamıştır. Uluslar kendi kültürlerinin envanterlerini çıkarta dursun diğer taraftan da bu çalışmalarını tek çatı altında toplamak istemişlerdir. Bu maksatla da UNESCO çatısı altında 17 Ekim 2003 tarihinde 32. genel konferansında "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi"ni imzalamıştır. Amacı kültür envanteri çıkarma, kültürü koruma ve geniş kitlelere yayma olan bu sözleşmeye göre, sözlü anlatımlar ve sözlü gelenekler, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüeller ve festivaller, halk bilgisi, evren ve doğa ile ilgili uygulamalar, el sanatları geleneği somut olmayan kültürel miras olarak tanımlanmıştır. Sözlü anlatımlar içerisinde yer alan ve korunması gereken türlerden birisi de halk hikâyeleridir. Halk hikâyelerinin derin çalışma alanı birçok kültür araştırmacısını da cezp

etmiş ve bu konuya eğilim göstermiştir hatta halk hikâyeleri anlatıcılarıyla beraber bir gelenek oluşturmuştur. Bu çalışma ile Türk Edebiyatı kaynakları arasında yer alan halk hikâyelerinin, hikâyeler etrafında teşekkül eden kültürün ve geleneğin, “somut olmayan kültürel mirasın” elektronik ortama aktarılarak korunması ve daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşması hedeflenmektedir.

KAYNAKÇA

1. ALPTEKİN, Ali Berat (2002), *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Ankara: Akçağ.
2. OĞUZ, M. Öcal (1995), *Âşık Efgan Hikâyesi İnceleme-Metin*, Ankara: Yayımlanmamış Doçentlik Tezi